

ATATÜRK DÖNEMİ İKTİSAT POLİTİKALARI

ECONOMICS OF ATATÜRK PERIOD

Dr. Öğretim Üyesi Muharrem BAKKAL

Namık Kemal Üniversitesi SBMYO/Muhasebe ve Vergi Uygulamaları mbakkal@nku.edu.tr

ÖZET

19.cu yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'daki devletler için açık bir Pazar olma niteliğini daha da ileri boyutlara taşımıştır. Aynı yüzyıl içinde kaybettiğimiz savaşlar yüzünden ekonomik çöküş başlamış, kapitülasyonların etkisi ve sanayi devriminin getirdiği yeniliklere ayak uyduramama durumu imparatorluğun yıkımını kaçınılmaz hale getirmiştir. Kapitülasyonlar nedeniyle dünyadaki ve Avrupa'daki yabancı sermaye Osmanlı topraklarına gelerek imparatorluk içindeki lonca sistemine dayanan mevcut ekonomik yapıyı sarsmıştır. Arkasından gelen birinci dünya savaşı ve kurtuluş savaşı dönemlerinde ekonomik yapı tamamen çökmüştür. 1923 yılında T.C. Devletin kuruluşunda devir alınan ekonomik yapı bu şekildedir. Osmanlı İmparatorluğunun batıdan farklı bir Sosyoekonomik yapısı vardır. Ayrıca İmparatorluk gelişme ve değişme hareketine başladığında batı, sömürgecilik faaliyetlerine başlamıştır. Buna paralel olarak imparatorluk ekonomisi dış ticaret ilişkilerinde batı Avrupa'nın istek ve ihtiyaçları doğrultusunda şekil almaya başlamıştı. Batı Avrupa'nın işlenmiş son tüketim mamulleri Osmanlı İmparatorluğunun iç pazarında yayılmaya başladı. Bunun yanı sıra imparatorluğun ham madde kaynakları batıya akmaya başlamıştı. Oysaki bu kaynakların yurt içinde işlenmesi gerekiyordu. Batılılaşma hareketinin bir devamı olarak imparatorluğun askeri ve idari kurumları Avrupa'ya benzetilmeye çalışıldı. Dışarı ile bütünleşmenin bir sonucu olarak yeni hukuki mali ve iktisadi kurum ve mekanizmalar da ülkeye yerleşerek, geleneksel yerel yapıların yanında yer almıştır. Mali Sarsıntılarda ülkenin ayakta durma gücünü azaltmıştır. Ülke böylece yabancı ülkelere borçlanma sürecine girmiştir. Bu borçlanma ile ülkedeki mali kaynaklar dışarıya doğru akar hale gelmiştir. Sanayileşmeyi teşvik etmek adına bir çaba ortaya çıkmamıştır. Askerlerin dini liderlerin ve tarıma dayalı bir yapının bir gereği olarak toprak sahiplerinin hâkimiyetleri, ticaret ve sanayi kesiminde de azınlıkların hâkimiyetleri söz konusudur. Üzerinde Türk denetimi bulunmayan yabancı bankaların varlığı ekonomik büyüme ve gelişme üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmiştir. Yatırım fonları harekete geçirilememiş, sermaye piyasası gelişmemiştir. Bu çalışmanın amacı 1923 öncesi ile 1938'e kadar olan dönemi karşılaştırarak; analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: İktisat Politikası, Cumhuriyet Dönemi Ekonomi Politikaları, Denk Bütçe, Türkiye Ekonomisi

ABSTRACT

Nineteen.in the CU century, the Ottoman Empire carried the quality of being an open market for European states to the further dimensions. Because of the wars we lost in the same century, the economic collapse began, the capitulations and the industrial revolution brought about the failure to adapt to the new situation made the Empire inevitable. Due to capitulations, foreign capital in the world and Europe came to the Ottoman lands and shaken the existing economic structure based on the Guild system within the Empire. During the First World War and the war of independence, the economic structure was completely collapsed. Republic of Turkey in 1923C. This is the economic structure taken over in the establishment of the state. The Ottoman Empire has a different socio-economic structure from the West. In addition, when the Empire began the movement for development and change, the West began its colonial activities. In parallel with this, the Imperial economy began to shape foreign trade relations in line with Western Europe's wishes and needs. Processed consumer goods in Western Europe began to spread in the Ottoman Empire's internal market. Besides, the raw material sources of the Empire began to flow westward. However, these resources had to be processed domestically. As a continuation of the westernization movement, military and administrative institutions of the Empire were tried to be likened to Europe. As a result of integration with the outside, new legal financial and economic institutions and mechanisms have also settled in the country and took place next to traditional local structures. Fiscal shocks have reduced the country's standing power. Thus, the country has entered into borrowing process from foreign countries. With this borrowing, the financial resources in the country flow outwards. No effort has been made to promote industrialization. As a requirement of the religious leaders of the soldiers and a structure based on agriculture, there is the sovereignty of the landowners, and the dominance of the minorities in the trade and industrial sectors. The presence of foreign banks without Turkish supervision has had negative effects on economic growth and development. Investment funds could not be mobilized and the capital market could not be developed. The aim of this study is to analyze the period before 1923 and until 1938.

Key Words: Economic Policy, Economic Policies Of The Republic Period, Budget Balances, Economy Of Turkey

1.GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti Devletin siyasi yapısının en üst zirvesi Cumhurbaşkanlığı Makamıdır. Cumhuriyet öncesi devlet geleneği ile günümüzde Cumhurbaşkanlığı makamının yeri ayrıdır. Osmanlı döneminde padişaha sınırsız yetkiler verilmiştir (Kantar, 2016: 57). Türkiye Cumhuriyeti Devletin Kurucusu ve Türkiye'nin 1. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, 17 Şubat 1923

tarihinde İzmir İktisat Kongresinde ‘‘İktisat devletlerin tarihinde geri kalmışlığın veya gelişmişliğin en önemli göstergesidir’’ demiştir. Bu açıklamadan sonra Osmanlı Devleti’nin son dönemlerindeki ekonomik zorlukların, imparatorluğun yıkılışındaki en önemli etken olduğunu anlıyoruz. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra var oluş mücadelesini kazanan Türk Halkı için yeni ve uzun soluklu bir mücadele dönemi başlamıştır. Ekonomik açıdan geçmiş dönemdeki geri kalmışlığı bir kader olarak kabul etmeyip, batılı ülkeler seviyesine ulaşmak için çaba gösterme dönemi olarak görebiliriz. Bu dönemde ekonomide devletçilik uygulamalarının yanında özel sektörün desteklenmesi için gerekli hukuki alt yapının oluşturulması, planlı sanayileşme ve peşinden de dışa açılarak ekonominin gelişmesini sağlayan temeller atılmıştır. Devlet tarafından okul hastane yol yapılarak ülke inşa edilmeye çalışılmış diğer taraftan da şekeri ve çimentoyu üretecek fabrikalar kurulmuştur. Devlet bu işleri yaparken de diğer taraftan piyasa mekanizmasını canlandırmak için özel sektörün sermaye birikiminin gerçekleşmesi için tedbirler almıştır. İzmir İktisat Kongresinde Misak-ı İktisadi ve Çiftçi, Tüccar, Sanayici ve İşçi Guruplarına ilişkin Esaslar olarak isimlendirilen iki bölümde toplanan kararlar alınmıştır. Bunlardan ilk bölüme ilişkin kararlar şunlardır.(Yavi,2001:282-283)Yerli üretimin geliştirilmesine çalışılacaktır, lüks ithalattan kaçınılacaktır, ekonomik gelişmeye katkısı olmak koşulu ile yabancı sermayeye izin verilecektir. İkinci bölümde yer alan bazı kararlar ise (Parasız,1998:3)Reji(tekeli idaresi) yönetimi kaldırılacaktır, tütün tarımı ve ticareti serbest olacaktır. İhraç edilen tütünün işlenmiş olması şarttır, vergilerini tüketici ödeyecektir. Aşar kaldırılacak yerine başka bir vergi konulacak, temettü vergisi gelir vergisine dönüşecek, iç gümrükler kaldırılacak, koruyucu gümrük tarifeleri gelecektir, Ziraat Bankası yeniden düzenlenecek, sanayicilere kredi vermek üzere bir sanayi bankası kurulacak, Teşvik-i Sanayi Kanunu’nun günün ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi ve beş yıl sonra 25 yıl süre ile yeniden uzatılması, Türk Limanlarında kabotaj hakkı sağlanması, demiryolu limanlar ve diğer ulaşım alt yapısının geliştirilmesi, işçilerin çalışma saatlerinin düzenlenmesi, haftada bir gün çalışanlara tatil verilmesi, 18 yaşından küçüklerin çalıştırılmaması, amele kavramı yerine, işçi kavramının getirilmesi, bütün iş gücüne sendika hakkı tanınması. Atatürk bu kongre doğrultusunda ekonomiye faydalı olabilecek özel sermayenin girmesine ilke olarak izin vermiştir. Ancak o dönemde dünyada gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımı sınırlı olduğu için Türkiye’ye yabancı sermaye girişi olmamıştır.(Hiç,1998:3286) 1923-1929 döneminin ikinci en belirgin yapı taşı Lozan Antlaşmasıdır. Bu antlaşma ile ülkede ağır ekonomik etkileri olan kapitülasyonlar kaldırılmıştır. Osmanlı borçlarının büyük bir bölümü T.C. tarafından devir alınmış, Lozan’ın ön gördüğü sınırlar içinde imparatorluğun topraklarını paylaşan diğer devletler arasında dağıtılmıştır.(Boratav,1998:32)Türkiye Osmanlı’nın 161 milyon altın borcunun 107 milyon liralık kısmını ödemeyi kabul etmiştir.(Aksu,2006:122)Bu borçlar yüzünden ülkenin yatırıma giden kaynakları azalmıştır. Gümrük ile ilgili düzenlemeler de yeni devletin dünyaya açılışını önlüyordu (Boratav, a.g.e.). Antlaşmaya göre Türkiye, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan ve Romanya’dan ithal edilecek mallardaki gümrük tarifelerini 1916 Osmanlı Tarifeleri düzeyinde tutmaya mecbur ediyordu. Bu anlaşma ile milli ekonomiye %13’lük bir koruma sağlanıyordu. (Beyarslan,1982:35)

2. SANAYİ DEVRİMİNİN OSMANLI İMPARATORLUĞUNA ETKİLERİ

Avrupa’da yaşayan topluluklar tarih boyunca birlikte hareket ederek, orta çağın kargaşasından kurtulabilmişlerdir. Bu birliktelik sayesinde Avrupa’da oluşan ulus devlet anlayışı, bugünkü Avrupa medeniyetinin alt yapısını oluşturmuştur (Bakkal, 2018: 487). 18.Yüzyılın ikinci yarısında Avrupa’da buhar makinesinin kullanılmaya başlamasıyla kitlesel üretimde de muazzam artışlar ortaya çıktı. Makinelerin ürettiği malzemeler Napolyon harpleri sırasında kolayca satıldı. Fakat savaşlar bitince ülkeler gümrük tarifelerinin yükseltti(Kütükoğlu,1976:3). Osmanlı Devleti ise Avrupa’da ki bu yapı değişikliğine duyarsız kaldı. %3 olan gümrük oranında bir değişiklik yapmadı. Çünkü Osmanlı ekonomisinin İngilizlerin ürettiği mamul ürünlere çok ihtiyacı vardı. Bu mamul ürünler ülke içinde üretilemiyordu. Avrupa ülkelerinin ise Osmanlı topraklarında ki hammaddeye çok ihtiyacı vardı. Üstelik bu hammaddeler imparatorluk topraklarında çok ucuzdu (Kütükoğlu,1974:75). Osmanlı devleti zayıf olan sanayini korumak için bazı ihtiyaç maddeleri üzerinde tekeli davranıyordu. Bu durum İngilizleri rahatsız ediyordu(Kütükoğlu Mübahat, a.g.e s.79).

1838 yılında Osmanlı devleti İngiltere ile Balta Limanı anlaşmasını imzalayarak İngilizlere konulan ihracat yasaklarını kaldırdı. Birkaç yıl içinde Fransa ve diğer Avrupa Devletleri ile de aynı sözleşmeler imzalandı. Böylece Osmanlı devleti Avrupa'da ki sanayi ürünleri için bir açık pazar haline geldi(Tezel,1986:64). Öyle ki imparatorluk içinde nerdeyse sanayi üretimi tamamen durdu(Sarç,1940:433). Ülke de kurulan fabrikaların tamamı giyim kuşam veya porselen üretimi için kurulmuştu. İmalat Sanayiine yönelik bir üretim söz konusu değildir. Tanzimat'tan sonra işler daha kötüye gitti. Azınlıkların hâkimiyeti imparatorluk üzerinde arttı. İstanbul ve Beyrut gümrüklerinin Ermeni tüccarlara verilmesi devletin en önemli gelir kaynağının elden çıkmasına neden oldu. Devlet, memurların bile maaşını ödeyemez duruma geldi(Evren: İslam Ansiklopedisi,708).

Paris anlaşmasından sonra Sultanlar kendilerine Batılı danışmanlar seçmeye başladılar. Bu da İstanbul'a çok sayıda yabancı subay gelmesine sebep oldu. Subayların yaşam tarzları yerli halk üzerinde menfi tesirler yaparak halkın sosyal açıdan değişmesine neden oldu(Sungu 1940,287). Osmanlı ekonomik sistemi hak ve yetki kavramından çok görev ve sorumluluk anlayışına dayanıyordu. Bu da dış ekonomik müdahalelerle bozulmaya başlayınca Müslüman Türk Tebaa uzun vadeli sermaye gerektiren yatırımlardan uzaklaşarak kapalı aile ekonomisine yöneldi(Türkkan E.,1982:59-68). Osmanlı Devleti Kırım savaşına İngiltere ve Fransa'nın müttefiki olarak katıldı. Babı-Ali 1854 yılında İngiliz ve Fransız Hükümetinin yardımı ile Londra ve Paris borsalarından 3.3 milyon sterlin tutarında tahvil satarak borçlandı. Bu Osmanlı'nın ilk borçlanmasıydı. Fakat borcunu ödeyemedi. 1875 yılında iflasını ilan etti. 1881 yılında Osmanlı maliyesi Avrupa Devletlerinin denetimine alınarak Düyun-u Umumiye idaresi kuruldu(Eugene,1984,161-163). Düyun-u Umumiye Nargileden alınan tütün vergisine (Tombeki) Kıbrıs gelirlerine, Doğu Rumeli gelirine, Berlin anlaşmasıyla Karadağ, Bulgaristan ve Yunanistan'dan gelen vergilere el koydu(Kömürcan,1948:7-46).

Düyun-u Umumiye Avrupa'nın menfaatlerine uygun bir demiryolu projesi geliştirerek demiryolunun geçeceği yol üzerindeki orman ve maden kaynaklarından en üst derecede istifade etmek yoluna gitti.(Edvar,1972:115). 1914 yılında I. Dünya Savaşı başlayınca yabancıların ürettiği temel ihtiyaç maddelerinin fiyatları psikolojik ve spekülatif nedenlerle arttı. Hükümet önlem almak için dağıtım metodunu uyguladı fakat başarılı olamadı (Elden,1975:373). Savaş yüzünden ülke topraklarında tarım yapılan arazi azaldı, dolayısıyla hasatta azaldı. Kurtuluş savaşı esnasında bu durum daha belirgin hale geldi ve TBMM 2 Mayıs 1920 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile iktisat vekilliğini kurdu. Zira savaşın kazanılması ancak ekonomi savaşının kazanılmasıyla mümkün olabilecekti (Erikan, 1974:12). Ülkenin bütün ticari kaynakları yabancıların hesabına çalışıyordu. Dış Ticaret, Bankalar, Nakliye, Demiryolları, Gemi İşletme Hakları, Madenlerin İşletilmesi tamamen yabancıların elindeydi (Bilgişin, 1939:4). Makineleşme döneminin Avrupa'da başlamasıyla Osmanlı imparatorluğunun geleneksel yöntemleri kullanması yüzünden Avrupa ile rekabet gücü daha da azaldı. Avrupa'nın bol, kaliteli ve ucuz malları Osmanlı topraklarını istila etti. Bunun nedeni de kapitülasyonlardır.

1913-1915 yıllarında yapılan sanayi sayım sonuçları göstermiştir ki Osmanlı sanayisi yapısal olarak gelenekçidir. Sayım sonucuna göre gıda sanayi %70.3, dokuma sanayi ise %11.2'dir. Bu sonuçlardan anlaşılacağı gibi Osmanlı ekonomisi gıda sanayinin ihtiyacı olan hammaddeleri üreten bir ekonomik sistemdir (Ökçün 1970:24). Yine bu sayım sonucunda toplam 264 sanayi kuruluşumuz olduğu anlaşılmıştır. Bu kuruluşların 172 si Ermeni, Rum ve Yahudilerin ellerindedir(Toprak 1982:189-192). Durumun böylesine vahim olduğu bir ortamda 17 Şubat 1923 de İzmir İktisat Kongresi toplanmış ve burada karma bir iktisat sistemi kabul edilmiştir. Buna göre iktisadi hayat kamu ve özel teşebbüs tarafından yürütülecekti, fakat daha çok ağırlık özel girişimde olacaktı(Serin,1963:103).

Bu kongreden çıkan kararların uygulanması arifesinde meydana gelen 1929 Dünya Ekonomik Buhranında Türkiye'de tarım ürünleri fiyatlarından aşırı düşüşler ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin ithal ettiği sanayi ürünleri başlangıçta krize direnç göstermiş, Avrupa'nın da aynı anda koruyucu gümrük tarifelerini uygulamaya koymasına ile dış ticaret hadleri aleyhimize dönmüştür. Türk çiftçisi zor günler yaşamıştır. Fiyatlarda ki düşme üretimdeki artışı durdurmuştur. Bu zor günlerin üstesinden gelmek Türk Milletinin tek başına başarabileceği bir boyutu aşınca, devlet devreye girdi ve planlı ekonomik

dönem başlatıldı. Aynı anda Türk çiftçisinin, esnaf ve tüccarlarının Ziraat Bankasından aldıkları borçları ödeyememeleri yüzünden banka ile vatandaş arasından gerginlik yaşanmaya başladı.(Zorakol,1982: 91). Bu durum yerli sermaye birikiminin gerçekleşemeyeceğini gösteriyordu. Sonuç olarak özel teşebbüse dayalı kalkınma mümkün olamadı. Yeraltı zenginlikleri işlenemedi. Altyapı oluşturulamadı (Başar,1981:83-88). Ayrıca yöneticilerin asker kökenli olması ve otoriter hareket planlarına yatkın olması ekonomik alandaki bireysel başarıyı da etkiliyordu. Çünkü askerler müdahalelerden ve denetimden yanaydılar. Türk Milleti de yapı olarak her şeyi devletten bekleyen bir yapıya sahipti(Başar,1981:88). İthalata getirilen kısıtlamalar devletin gümrük vergilerinden mahrum kalmasına yol açarken özel sermayenin işine yaradı. Fahiş karlar elde ettiler. Oysaki planlı sanayide devletin rolü ağırlıklıydı. Hedeflenen de karların devlete ve millete geri dönmesiydi(Hamitoğulları,1982:112-113). Halk sanayileşmeyi sağlayacak teknik bilgi ve eğitimden yoksun durumdaydı.(Hamitoğulları,1982:113). Halkın ekonomik zihniyeti dünya malına olan düşkünlüğü engelliyordu.

Bir lokma bir hırka şeklindeki tasavvufi anlayışla yaşayışını sürdüren Türk halkı sermaye birikiminden yoksun durumdaydı. Halkın en önemli gelir kaynağı tarım, savaş ganimeti, cizye gibi unsurlardı. Onlar için önemli olan dirlik ve güvendir. Disiplinli çalışma ve üretme bunların çok gerisinde kalmaktadır. Otorite merkezi tasavvufuyla beraber soyut ve soğuk bir yükseklikten iş ve üretim tabanına indirilmiştir. Yıpranıp hırpalanmadan rahat sıkıntısız bir ömür, gücü yettiğinde bol harcama ve tüketme insan davranışımızın neredeyse dokusu altına işlemiştir. İslam'da başkasına yük olmamak için herkes kendinin ve ailesinin geçiminden sorumlu tutulur. Bu yüzden çalışmak ve rızık kazanmanın daha fazla düşmesine izin verilmeyecek bir alt sınır özenle ve ısrarla sürdürülür. Osmanlı gündüz halkla beraber, gece Hak'la beraber olmanın huzurunu tadar. Kişi ve devlet olarak türlü dertlerimize zamanın gökten ya da yerden nasıl olsa bir çözüm getireceği inancından kaynaklanan telaşsız bir bekleyişi vardır. Gündüz çarşı ve pazarların basık, mütevazı, ölçülü esnaf ve zanaatkâr takımı kimlerse, akşam iş dönüşü kendilerini bir soluk ötede tekke ve zaviyelerin mürit halkası içinde bulanlar ne fazla ne eksik aynı kişilerdir. Bu zekalar bugünden ileriye idrak kapılarını sınıksız bağlı tutmuş ve geleceğe boş vermişlerdir (Ülgener,1981:12-122). Sermaye birikimi konusuna gelince; Ülkelerin ekonomik siyasi ve kültürel yaşantılarında sermaye birikiminin büyük rolü vardır. Tarımın, sanayinin ve iktisadi kaynakların geliştirilebilmesi, birikmiş sermayenin desteğiyle mümkündür. Ulaştırma ise bir ülkenin siyasi, sosyal ve kültürel varlığına etki yaptığı gibi ülkenin milli birliğinin ve bütünlüğünün sağlanmasında da önemli rol oynar (Zeytinoğlu,1972:16). Osmanlı imparatorluğunun Cumhuriyet Türkiye'sine devreden karayolu uzunluğu 18.335km idi. Bu karayolunun 4450 km toprak yolu. Diğer kalan büyük bir bölümü dar ve bakımsızlıktan haraptı. Bu yolların tamamı halkın bedenen çalışmasıyla yapılmıştı. Toprak olduğu için kışın kullanılamıyordu. Demiryolu konusunda daha iyi durumdaydı. (Cillov,1972:324)İzmir- Aydın hattı 130 km, İzmir - Turgutlu 93 km, Cumhuriyete devreden demiryolu uzunluğu 4.138 km' dir. Cumhuriyete geldiğimizde bu demiryolları yabancı sermaye için ucuz hammadde ve gıda maddeleri temini ve mamul maddelere pazar yaratmak görevini yükleniyordu.(Pamuk,1980;136)Cumhuriyetin ilanından 1938 yılına kadar her yıl 200 km demiryolu yapılarak 3360 km yeni yol eklenmiştir. Deniz yollarına gelince ilk buharlı gemi 1827 yılında işletilmiştir. Daha sonra bu sektörü yabancılar ele almıştır. 1909 yılında ki Türk gemilerinin tonajı 69.000 tondur. Ancak gemilerle olan nakliyatın sadece %10'unu Türk gemileri yapabilmektedir. Birinci Dünya savaşında Türk gemilerinin çoğu batırıldığı için Cumhuriyette intikal eden gemi tonajı 34.000 tondur. 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşmasıyla Türk kara sularında gemi işletme hakkı yabancıardan alınarak Türklere bırakılmıştır. İlk defa kurumsallaşarak Osmanlı Seyri Sefa İdaresinde Türkiye Seyrüseferin idaresi adını almıştır. 1938 yılında Denizbank kurulmuş,1938 yılında ise İktisadi bir Devlet teşekkülü olan deniz yolları umun müdürlüğü kurularak Denizbank bu kuruluşa devredilmiştir. (Zeytinoğlu, 1972;395-396).1920'lerin başında Türkiye'nin birçok bölgelerinde neolitik çağdaki gibi tarım yapılıyordu. Gübre nedir bilinmiyordu. Her yıl aynı ürün ekildiği için verim düşüyordu. Bütün işler el ile ve saban gücüyle yapılıyordu. Tanenin ayrılması için döven kullanılıyor ve rüzgârdan yararlanılıyordu (Tezel,1986:91). Sanayi, kurtuluş savaşından sonra tamamen azınlıkların elindeydi. Onlarda bu işi kendi soydaşlarına öğretiyor, Türklere öğretmiyorlardı. Memleketteki ekonomiyi ayakta tutan ve

tamamen ilkel usullerle üretim yapan Lonca Teşkilatı da Avrupa'yla rekabet edemedi ve çöktü. Madenler imparatorluk içinde 1869 yılında hazırlanan Maadin Nizamnamesiyle işlenmeye başlanmıştır. Taş kömürü, Demir, Çinko, Krom, Bakır, Kurşun, Zımpara, Manganez, Lüle taşı madenleri işletilmiştir. Bunlardan en meşhurları Ergani Bakır İşletmeleri ve Zonguldak Taş Kömürü Havzası İşletmeleridir. Kapitülasyonlar yüzünden yeraltı kaynaklarımızda Cumhuriyete kadar sömürülmüştür. (Zeytinoğlu,1972;233) Tablo 1'de 20.yy başlarında Osmanlı maden üretiminde Türk Azınlık ve yabancı payları görülmektedir.

Tablo1:Maden Fermanlarının Dağılımı(1870-1911)

Yıllar	Türk	Azınlık	Yabancı	Toplam
1870-74	4	9	10	23
1875-79	4	7	14	25
1880-84	1	5	3	9
1885-89	3	4	15	22
1890-94	10	3	12	25
1895-99	8	10	16	34
1900-04	17	2	5	24
1905-09	30	3	19	57
1910-11	25	19	7	51
	102	67	101	270

Kaynak: Gündüz Ökçün, 20.ci Yüzyıl başlarında Osmanlı maden üretiminde Türk Azınlık ve Yabancı payları, Abadan'a armağan, SBF 1969, Aktaran, Tefik Çavdar, a.g.e., s.140.

Yukarıdaki tablo 1 yabancı bir istatistik firmasına aittir. Ve firma güvenilir bir firmadır. (Çavdar, 1969, s.140) Tablodan da görüldüğü gibi 1870-1811 yılları arasında madenle ilgili verilen ferman sayısı 270 olup bu maden firmalarının 102 tanesi Türklere ait, 67 tanesi Azınlıklara ait, 101 tanesi ise Yabancılara aittir. Tüketim malları sanayi ülkenin ihtiyaçlarını karşılamamaktadır. Bu sanayide zaten birinci Dünya Savaşı sonrası çökmüştür. Çoğu sadece yarı mamulleri basit işlemlere tabii tutan küçük işletmelerdir. Bu işletmelerde tablo 2 de de görüldüğü gibi işyeri başına 2.3 kişi düşmektedir. (Çavdar, 1969:163)

Tablo 2: Sınai İş yerleri ve İşçi Sayıları (1922)

İktisadi Faaliyet Kolu	İşyeri Sayısı	İşçi Sayısı	İşyeri Başına Ortalama İşçi Sayısı
Tekstil	20.057	35.316	1.76
Deri İşleme	5.347	17.964	3.35
Metalurji	3.247	8.021	2.45
Ağaç ve Marangoz İşleme	2.067	6.007	2.91
Gıda Sanayi	1.274	4.491	3.52
Çömlek vb.	704	3.612	1.93
Toplam	32.721	75.411	2.30

Kaynak: U.S.Department of Commerce'den aktaran T.Çavdar, a.g.e., s.163

Tablo 3:Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde üretimin tüketim içindeki Yeri (% olarak ve 1913 yılı için)

İktisadi Faaliyet Kolu	Üretimin Tüketim içindeki Payı (%)
Değirmencilik	59.4
Makarna Üretimi	93.8
Şekercilik, Tahin Helvası	131.3
Konserve	43.9
Bira	91.6
Buz	103.1
Tuğla	32.1
Kireç	64.4
Çimento	69.8
Çimento Ürünleri	52.7
Deri Sanayi	40.2
Marangozluk İşleri	41.2
Kutu Yapımı	94.5
Yün İpliği	82.5
Pamuk İpliği	20.6
Pamuklu Dokuma	4.0

Yağ Üretimi	3.1
Sabun Üretimi	18.9

Kaynak: Çavdar, Tevfik, 1913-1915 Sanayi Sayımı, s.162.

Tablo 4: Osmanlı Devletinin Dış Ticaret Açıkları(1900-1913)(

Yıllar	Açık(Osmanlı Lirası)	İndeks(1900=1913)
1900	894	100.0
1901	918	102.6
1902	747	83.5
1903	685	76.6
1904	1089	121.8
1905	1169	130.7
1906	1279	143.0
1907	1155	129.1
1908	1299	145.3
1909	1630	182.3
1910	2040	229.1
1911	2015	225.3
1912	1963	219.3
1913	2024	226.1

Kaynak: Çavdar. a.g.e.s.63 (38) Çavdar ,T. a.g.e.,s.163

Tablo 3'te görüldüğü gibi tüketim malları sanayi ülkenin ihtiyaçlarını karşılamamaktadır. Bu sanayide Birinci Dünya savaşı sonrasında hemen çökmüştür. İhracat ve İthalata gelince; (Tablo:5) İhraç edilecek mallar yerli tüccarlar tarafından iskelelere getirilir, iç gümrüklerde yerli tüccarlara ödettirilir. Yabancı tüccarlar, iç ticarete ödenen vergiyi ödemediler. Böylece Osmanlı İmparatorluğunun dış ticaret açıkları gittikçe büyümeye başladı.(Tablo 4) 1878 yılından itibaren ithalat ve ihracatta devamlı bir artış söz konusudur. Fakat ithalatın ihracata nazaran daha fazla olması 1916 yılı hariç dış ticaretin daima açık vermesine neden olmuştur. 1916 yılında dış ticaretin açık vermemesinin nedeni gümrük tarifelerinin uygulanmaya başlaması ve birinci dünya harbinin başlaması ile kapitülasyonların fiilen sona ermesidir.

Tablo 5: 1923 Ve 1924 Yılları Dış Ticareti (Milyon Tl.)

İTHALAT			İHRACAT		
	1923	1924	1923	1924	
Buğday	8.6	18.3	Yaprak tütün	20.3	46.4
Un	3.0	0.7	Üzüm	10.6	18.2
Pirinç	1.9	2.2	İncir	4.9	10.0
Şeker	11.0	12.8	Fındık	3.8	8.0
Çay	0.9	1.2	Fıstık, Badem	0.6	1.4
Kahve	2.5	3.2	Afyon	4.2	6.1
Kağıt	0.6	1.0	Palamut	1.4	2.1
Yün iplik	0.5	0.8	Yumurta	1.4	3.7
Pamuk	5.6	6.6	Koyun, Keçi	2.4	3.7
Yünlü dokuma	8.3	12.6	Pamuk	6.2	11.4
Pamuklu	48.3	57.0	Tiftik, yün, ipek	5.7	9.0
Demir çelik	7.8	16.2	Zeytinyağı	1.0	0.5
Makineler	1.3	5.6	Halı, kilim	3.2	4.5
Zirai aletler	0.5	2.2	Kömür	1.5	2.3
Benzin	0.7	0.9	Krom	-	0.8
Gaz	4.2	4.5	Diğer	17.3	30.8
Diğer	39.1	47.9			
	144.8	193.6		94.6	158.6

Kaynak: İstatistik yıllığı 1938-39, C. 10, s. 241, 261, 262.

Tablo 6: Osmanlı imparatorluğunun dış ticareti (Milyon Altın Lira)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	FARK
1878	8.4	20.0	-11.6
1880	8.5	17.9	-9.4
1885	12.1	20.0	-7.9
1890	12.8	22.9	-11.1

1895	15.5	20.6	-5.1
1900	14.9	23.8	-8.9
1905	19.7	31.4	-11.7
1910	22.0	42.6	-20.6
1916	3.4	2.2	+1.9

Kaynak: Zeytinoğlu, Türkiye Ekonomisi, 1972, İstanbul, s.458.

Teknolojik düzey ise Osmanlı imparatorluğunda çok ilkel düzeydedir. 1920 yılına kadar Türkiye hala tarih öncesinden kalma teknikleri kullanmıştır. 1921 yılından sonra özellikle dokuma sanayiinde makinalaşmaya ve yeni üretim tekniklerine geçilmiştir. Tarımda önce saban daha sonra demir pulluk ve nihayet traktör kullanılmıştır. (Yahya,1986:91)Nüfus sayımı yönünden Osmanlı İmparatorluğunda asıl amaç askere alınabilecek kişilerle, vergi ödeyecek kişileri tespit etmek olduğu için genellikle noksan ve başarısız bir şekilde sonuçlanmıştır. Ancak Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra 1927 yılında ilk nüfus sayımı yapılmıştır.(Zeytinoğlu,E.,1972:16)

Tablo 7: Milli Mücadele Başlarken Şehirlerimizin Nüfusları

Şehirler	Nüfus
İstanbul	1.122000
İzmir	198.000
Bursa	76.000
Adana	64.000
Konya	44.000
Kayseri	49.000
Sivas	43.000
Antep	43.000
Erzurum	38.000
Trabzon	35.000
Ankara	27.000
Kütahya	22.000
Samsun	20.000
Eskişehir	19.000

Kaynak: 1324-1328 arasında Vilayet Salnameleri ile Devlet Salnameleri ve bazı yabancı kaynaklardan Derleyen: T.ÇAVDAR Cumhuriyet Dönemi Başlarken Türkiye Ekonomisi, a.g.e., s.130.

Şehir nüfuslarındaki artışın sebebi, köylerden olan göç ve tabii artıştır. Şehirde yaşayan Türk halkının çoğu memur olarak çalışıyordu, ticaret ise geçim derdi olmayan Rum, Ermeni ve Yahudilerin elindeydi. (Türkiye'de tahsilin bugünkü durumu ve ana meseleleri hakkında rapor,1939: 22)Nüfusun büyük çoğunluğu köylerde yaşamaktadır. Kurtuluş savaşı esnasında savaşın yaptığı tahribatlar çok büyük olmuş, Ermeniler ve Yunanlılar Türk devletinin başına bela kesilmiştir. Batı Anadolu harabeye çevrilmiştir. 414 köy tamamen 463 köyde kısmen yakılmıştır. Batı Anadolu'da yakılan bina sayısı 57.203, hasara uğrayanların sayısı 5.701 idi. Halkın evsiz kalmasını önlemek için hemen mübadele imar ve iskân bakanlığı kuruldu. Ziraat bankasından nakdi yardım sağlandı. Nüfus mübadelesiyle 379.913 kişi Kavala, Selanik, Preveze, Parga, Girit, Midilliden Türkiye'ye getirildi. Bu insanlar için 66 yeni köy meydana getirildi. Maden bakımından Türkiye o dönemlerde en zengin ülkeler arasında olmasına rağmen bunları işleyecek teknikten yoksundur. Nehir taşımacılığı imparatorluk içinde yapılamamaktadır. Hidroelektrik santralleri kurmaksa akıllarından bile geçmemektedir.

3. OSMANLI İMPARATORLUĞUNDAN KALAN MİRAS

Osmanlı İmparatorluğunda yaşayan ayrı ırk ve dine sahip olan insanlara hiçbir şekilde karışılmamış ve baskı da yapılmamıştı. Dış güçlerin kışkırtmasıyla ayrı ırk ve dine sahip olan bu azınlıklar Osmanlı İmparatorluğuna karşı bağımsızlık mücadelesine girdiler. Fransız İhtilalinden sonra tüm Avrupa Devletleri'nin bilime daha fazla değer vermeleri neticesinde sanayileri ve ticaretleri de gelişti. Aynı ilerlemeyi Osmanlı imparatorluğu yapamadı. Devleti bir adım öne çıkarmak için yapılan tüm gayretler ıslahat hareketlerinin başarısızlığı nedeniyle gerçekleşemedi.16.cı yüzyıla kadar devam eden genişleme hareketi yerini başarısızlıklara ve toprak kayıplarına bıraktı.(Eroğlu, H,1982: 49) Osmanlı İmparatorluğu'nda düzenli bir ordu vardı ve bunlar maaşlı olup kışı İstanbul'da geçiriyordu.

İmparatorluğun toprakları çok büyüktü gidiş ve gelişler bazen altı ayı bile alıyordu ayrıca Osmanlının Akdeniz’de sürekli bir donanma bulundurması gerekiyordu fakat Kanuni Sultan Süleyman’dan sonra Akdeniz’deki üstünlükler Osmanlıların aleyhine bozulmuştur. Artık buralarda devamlı ve zorunlu askerler yerleştirilmiş ve savunma savaşlarına geçilmiştir. Bu da tımarlı sipahi düzenini bozmuştur (Uzunçarşılı İ.H. ,1951: 81). Birinci Dünya Savaşına girdiğimiz anda toplam dış borcumuz yüz otuz bir milyon Osmanlı lirasıdır. Bu kadar fazla bir borca sahip olduğumuz anda Birinci Dünya Savaşı patlak vermiştir. Bu esnada Osmanlı İmparatorluğu kuzey Afrika’da bulunan ve Osmanlı tebaasına sahip bulunan bu devletler ile ilgisini kesmek zorunda kalmıştır. Ayrıca batıda balkanlarda ağır yenilgilere uğramıştır. (Armaoğlu H.F. 1964: 345 – 351) Bunun dışında Osmanlı toprak düzeni de bozulmuştu bunun en önemli sebebi artırılan vergilerdi. Ayrıca celali isyanları da Anadolu’daki sosyal hayatı bitirmişti. (Avcıoğlu, D. , 1969: 30) Dış ticaretimiz tam işlemiyordu gümrükler yetersizdi yabancılar yerli ürünlerimizi istedikleri gibi yurt dışına çıkarıyorlar ve hazineyi zarara sokuyorlardı.(Kütükoğlu M. 1974: 65) Bunun da en önemli sebeplerin den biri halen daha Osmanlı İmparatorluğundan miras kalan ve 1929 yılına kadar devam eden kapitülasyonlardı. Devlet 129 milyon Türk lirası olan dış borcunu bu şartlar altında ödeyecektir. 1923 yılında ihracatımızın 85 milyon lira olduğu görülmektedir bu durumda bu borcu ödemesi için yoğun bir çaba sarf etmesi gerekmektedir.(Krueger , A.O. , 1974: 5) Savaş yıllarında Türkiye deki iş adamları işletmelerini satarak Avrupa ya yerleşmişlerdir. Beraberlerinde götördükleri sermayeleri ile Avrupa da iş kurmaya çalışmışlar fakat bunda birçoğu muvaffak olamamıştır (Kazgan H.1981: 3). Osmanlı İmparatorluğunda özellikle son dönemde sanayi olmadığı için sanayi ürünleri dışarıdan ithal ediliyordu. Bir iş yerinde çalıştırılan kişi sayısı 3 kişi idi bu şekilde işçi çalıştıran müesseselerin toplamı %73’tü. Bu küçük işletmelerde dahi makine kullanılmıyordu çünkü o yıllarda bu makinaları çalıştıracak enerji sitemleri kurulmamıştı. Bu küçük iş yerlerinin bir çoğu tamircilikle uğraşiyor ve motor gücü kullanmıyordu. Büyük çapta iş yapanlar ise yabancıları. Onlarda Askeriye ye ve devlete iş yapıyorlardı. (Sarç Ö.C. 1983: 345.) 1.Dünya Savaşından sonra Osmanlı toprakları üzerinde 16 yeni devlet kuruldu. Osmanlı Devleti 1925 yılında duyunu Umumiye İdaresi’nin Cumhuriyet Hükümetine aktardığı borç 86 milyon altın lira idi (Uras T.G. 1979: 99). Bu borçları ödemek için İzmir İktisat Kongresi toplandı ve ekonomimiz yeniden gözden geçirildi. Yabancıların imtiyazlı müesseseleri devletleştirildi. Gümrük vergileri konuldu. Yabancı sermaye devletin ön gördüğü şekilde ülkede hareket edecekti. Ayrıca Türkiye’de Ticaret bankası ve Borsalar kurulmuş, Aşar vergisi kaldırılmıştır. Tütün ekimi ve ticareti serbest bırakılmış ve ülke çapında askeri ücretin belediyeler tarafından saptanmasına karar verilmiştir. Ücret nakit olarak ödenecek ve ayrıca işçilere bir gün hafta tatili verilecektir. Kaza ve yaşlılık sigortaları yapılarak işçilere emeklilik hakkı verilecektir. Dernekler ve sendikal haklar tanınarak istihdama ivme kazandırılmaya çalışılmıştır (Ökçün A.G. 1981: 380-435). 1929 ve 1928 senelerin de devlet kalkınma politikaları çerçevesinde devletçi bir politika izlemiştir. Bu dönemde Sümer bank, Eti bank, Deniz bank Belediyeler bankası, Türkiye halk bankası, Türkiye Ziraat Bankası ve Türk Ticaret Bankası kurulmuştur. Türkiye de 21 i yerel, 2 si devlet bankası, 9 uda yabancı banka olmak üzere 32 bankanın faaliyetine son verilmiştir.(Paçacı C. 1998: 3398-3406) Ayrıca 1927 yılında Teşviki Sanayi kanunu yeniden düzenlenmiş ve buna göre yerli sanayi sektörünü desteklemek üzere girişimcilere ucuz devlet arazisi tahsis edilmiştir. Ayrıca vergi muafiyeti ve taşıma indirimi gibi teşvikler uygulamaya konulmuş ve böylece sermaye birikimi yapmaları için girişimcilere fırsat tanınmıştır (Çoşkun A.,2003: 75).

4. 1923-1938 DÖNEMİ İKTİSAT POLİTİKALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1923 yılından evvel İzmir de iktisat kongresi toplanmasına karar verilmiş. 17 Şubat 1923 ‘de İzmir iktisat kongresi toplanmıştır. (Ökçün, G., 1968: 36-37) Devlete ait olan topraklar 16. Yüzyılın sonlarından bu yana mültezimlere geçince yönetim arazi üzerindeki etkinliği de gitgide yok olmuştur. Hükümetin sivil Asker Görevlileri Merkezin gücünü kaybetmesi ile arazi niteliğinde olan topraklar üzerinde özel bir mülkiyet oluşturmuşlar (Kepenek,Y., 1983:17). Olumsuz etkenlere rağmen ekonomide ileriye ilişkin tahmin çalışmalarını faydaları tartışılmaz boyuttadır (İncekara A.,1990:9). Türkiye’de Tarım Arazisinin Cumhuriyetin İlk Dönemlerinde 5.4 Yazıyla Milyon Hektar Olduğu Tahmin Edilmekteydi. Bu oranın yaklaşık olarak %80’ini tahıl %7 sanayi bitkileri %4 ise

meyvecilik üretimi kapsamaktaydı(Eldem V., a.g.e.s.18.). Türk Devletinin ve I.Dünya Savaşından çıktığı dönemlerde tarımdaki verimsizliğin en önemli sorunu topraksızlıktı. Lakin kredi olanakları büyük çapta genişletilmeye başlatıldı ve aynı zamanda Traktör sayısının artırılmasına çalışıldı(Kepenek Y,1987:92). Köylerin iç yönetimi 1924'de çıkarılan köy kanunu ile düzenlenmiştir. Ayrıca sulama tohum dağıtımı gibi eğitim bölümlerinde önemli adımlar atılmıştır. Devlet gelirin yaklaşık olarak bütçeye 27 milyon gelir sağlayan aşar vergisi 1925'te kaldırılmıştır(Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi, a.g.e.:135).

Tahmini üretim o dönemlerde yaklaşık olarak 1.3 milyon tonla 2.5 milyon ton aralığında değişmekteydi dolayısıyla halkın tüketimine karşın üretim yetmemekteydi. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde geçmekte olan bölümlerde de görüldüğü üzere demir yolu yapımı sebebiyle harcamalar en yüksek düzeylere çıkmıştır.1933-1938 tarihleri arasında kamu harcamalarına ilişkin oranların yükseldiğini görmekteyiz. Bu oranların daha çok artmasının sebebi ilk beş senelik sanayi planının uygulamaya konulmasıydı. Böylelikle devlet yatırımlarına hız verilmiştir fakat 1920 senelerinde uygulanan liberal iktisat politikası başarılı bulunmamıştır. Ekonominin tüm bölümlerini devletçilik politikası özel teşebbüse açık tutmaktaydı (Yaşa M.,1966:20-26). Bunun yanı sıra 1938 senesinin sonlarına doğru transfer ödemelerine yönelik bir düşüş yaşanmıştır. Ancak yatırım harcamalarında ise önemli derecede yükseliş görülmüştür. Yaşanmakta olan bu yükseliş Ankara'nın idari binaları adına yapılmakta olan yatırımlardan kaynaklanmıştır (Önder İ.,1974:85-86). Osmanlı Devleti 1918 tarihleri arasında 18 milyon liralık iç borçlanma yoluna gitmiştir. Osmanlı Devletinin dış borçları ise 100 milyon altın lirayı bulmaktaydı. Bunun yanı sıra devletin maliyesinde yüksek düzeyde gelir boşluğu doğdu. Tarım alanında ise hayvan varlığını vergilendiren bir diğer deyişle ağnam vergisine zam yapıldı(Bulutoğlu K.,1978:51). Kazanç vergisinde asıl gaye gerçek kazançları tespit edebilmektir. Kanunun yetersiz ve noksan olması uygulamada beklenen sonucu sağlayamadı (Egesoy M.,1962:6). 1926 yılında satışları hedef alan (İstihlak Vergisi) konuldu. Bu vergi katma değer vergisinin adına Türkiye kapsamındaki ilk uygulamasıydı. Ancak 1927 senesinde istihlak vergisinin yerine muamele vergisi getirildi. Bu vergi banka ve sigortacılık faaliyetlerini ele alan toplu bir nitelikteydi(İ.İ.T.İ.A.,1974:277-280). Devlet 1931 senesinde iktisadi buhran vergisini uygulamaya koydu 1932 yılında ise muvazene vergisini uygulamaya geçirdi(Yaşa M.,1980: 600). Ekonomik krizin kır kesiminde vergi yükünün bir hayli arttığı görülmüştür. Bu vergilerin yükselmesi ile beraber tarım sektöründe çalışmakta olan işçilerin gelirlerinin büyük ölçüde düşmelerine sebebiyet vermiştir. Ancak arazinin büyük olması arazinin büyük olması verimi çoğu zaman etkilemiyordu. Ancak arazi vergileri arazinin büyüklüğüne göre alınmıyordu. Hayvancılıkta ise sayın vergisi hayvan sayısına bağlı olarak alınmıyordu(Bulutoğlu K.1978:52).

4.1. Reformlar

Tanzimat öncesi ve sonrası bütün reformlar dış siyasi şartlar ile ilgiliydi. Ancak Atatürk sağlam bir bünye adına reformların memleket içinde sağlanması bilincine sahipti. Onu en çok Anadolu kesimli psikolojik çöküntü içerisinde oluşları düşündürmekteydi bunun adına kişinin sahip olduğu hak ve özgürlükler yeniden ele alınmalı ve kişiye yükümlülük verilmelidir. Ayrıca bireyin topluma yönelik açılım mevzusundaki arzu ve tercihleri Tespit edilmelidir (Türkkan E.,1982:59-68). Türk Medeni Kanunu 1926 senesinde çıkarılmıştır. Borçlar ve ceza kanunları ile Türk Medeni Kanunu beraberinde çıkarılmıştır. Yeni kararname ve kanunlarla yapılan düzenlemeler hak ve özgürlüğe getirilen kısıtlamaları açıkça ortaya koyarak Türk Halkını Medeni Devletler seviyesine çıkarılan yöntemler esas alınmıştır(Semiz Y.,1988:738). Veraset ve akit özgürlükleri Türk Milletinin kar sağlama isteğinin yerine getirilmesi adına temin edilmiştir. Üreticinin Koruma altına alınmasına yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Piyasada canlılığın sağlanmasının nedeni sermayedarların faizle para alıp vermelerinden ötürü kaynaklanmıştır (Türkkan E.1982:59). Yabancıların Mülklerinin Ve Özel Sermayelerinin güvenliğini batılılaşma hareketleri sağlamaktaydı. Ayrıca Tanzimatçılara göre Osmanlı Devleti Cemaatlerden Oluşuyordu. Rum Cemaati, İslam Cemaati, Osmanlı Devletinin unsurları arasında sayılmaktaydı. Bu Cemaatlerin bir araya gelmesinden Osmanlı Devleti oluşmaktaydı(Ergin O.,1942:1118-1119).

4.2. İktisat Politikaların Tespiti

Ekonominin işleyişine gelişen ülkeler müdahale etmek zorundadırlar. Müdahale demokratik bir yönetim ise caydırma veya yönlendirme gibi uygulamalarda meydana gelir. Bu gibi tedbirler her ülkede uygulanmaktadır (İncekara ,A.,1985:246). 1923 yılında İzmir İktisat kongresini açılış konuşmasında İktisat Bakanı Mahmut Esat Yeni cumhuriyetin iktisat politikasına şu şekilde ifade ediyordu (Ökçün, G.1968:263). Yeni Türkiye İktisadı mevcut ekonomi sistem ve siyasetlerinin birebir aynı olamaz. Yeni Türkiye muhtelif ekonomi sistemini takip etmelidir. Ticaret ve tarım grubu kongreye hâkimdir. Kongre iktisat kongresinden ziyade danışma toplantısıdır. Kongrede alınan kararlara açıklık getirilmemiştir. Kongre tavsiye niteliği taşımakta olan genel ifadelerden oluşmaktaydı(Die,1973: 148). Kongreye ilişkin konular savaş sonrası koşulların ağırlığını taşıyordu. Gıda ve dokuma ağırlıklıydı (İncekara A,1985:114). 1933 ve 1938 yıllarında bütçe dengesi için gerekli çalışmalar yapılmıştır. Bununla ilgili olarak olağanüstü vergiler konulmuştur. Ekonomik dengenin bozulması pahasına bütçe açığı önlenmeye çalışıldı. Bu politika sayesinde kamu harcamaları bilhassa iktisadi devlet teşekküllerinin finansmanı ve demiryollarının inşası için yapıldı. Ayrıca deniz ticaret filosu, liman yapımı, sulama, devlet merkezinin inşası ve tüm idari yatırımlar halktan toplanan vergiler ile karşılanmıştır (Yaşa.,M.,1980:645). Böylece Türkiye, dış kaynak açığını gidererek daha hızlı büyüyecek ve büyük Önder Atatürk'ün ifade ettiği gibi "çağdaş medeniyet seviyesini" daha çabuk yakalayabilecektir. Sermaye yatırımlarının artırılması için ülke olarak daha koordineli çalışmak, ihtisaslaşmak, yatırım alternatiflerini ve Türkiye'nin yatırım potansiyelini yabancı yatırımcılara daha sistematik bir çerçevede tanıtmak gerekir (Kantar, 2008: 149).

5. SONUÇ

Türk Ekonomisi 19.yüzyılda istenilen seviyede değildi. Sürekli yapısal değişim içerisindeydi. Bu yapısal değişimin merkezinde dış etkenler vardı. Osmanlı imparatorluğunda ekonomik bir gelişme Avrupa'da ki gibi başlamamıştır. Kurtuluş savaşından önce Avrupa Dünya'ya açılarak sömürgelerine sömürge katmıştır. Osmanlı devletini de hep aynı gözle bakmıştır. Osmanlı devletinden kopardıkları imtiyazlarla Osmanlı devletinin ekonomisini kendi nüfusları altına almayı başarmışlardır. Ekonominin geleneksel dış ticaretini hep kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmışlardır. Onlar için önemli olan Osmanlı'nın doğal kaynakları idi. Osmanlı devletinin yeraltı kaynakları Avrupa'nın ilgisini çekiyor ve bunları Avrupa'ya taşımak için demiryollarının gerektiğine inanıyorlardı. Bunun içinde Osmanlı Devletini demiryolları yapmak için teşvik etmiştir. Batı Avrupa kendi ürünlerini iç pazarımızda satmak gayreti içerisine girmiştir. Ayrıca yerel hammadde kaynaklarımızı ihraç etmişlerdir. Onların kurduğu bu mekanizma iktisadi gelişmemizi önemli ölçüde engellemiştir. Ülke yararına olan iktisadi kaynaklar harekete geçirilememiştir. Osmanlı devletinde ki batılılaşma hareketi ile askeri ve idari kurumlar Avrupa'ya benzetilmeye çalışıldı. Fakat bunda istenilen ölçüde başarı sağlanamadı. Bunun sonucunda Osmanlı devletinde mali sarsıntılar başladı ve ülke kurulduğu günden beri dışarıya borçlanmaya başladı. Piyasada bunun sonucu olarak mal hareketleri başlamış ve nihayet dış Dünya ile bütünleşme çabasına girilmiştir. Ekonomi mali alanda sürekli olarak dışarıya kaynak aktaran konuma getirilmiştir. Fakat bunlar yapılırken Osmanlı Devletinin sosyal yapısı buna müsait değildi. İmparatorluk yıkıldıktan sonra devleti ayakta tutmak için iktisadi politikada devlet müdahalesi ve himayecilik ön plana çıkmasına rağmen iktisadi gelişmenin yönü değişmemiştir. 1923-1929 döneminde Türk Ekonomisinde yeteri kadar vasıflı insan ile sermaye birikimi yoktu. Son yüzyılda dünya nüfusunun yarısından fazlasının kentlerde yaşaması sürdürülebilir kalkınmada ve kentleşmede temel sorunları gündeme taşımıştır (Yinanç, 2016: 186). Avrupa kalkınmada en ileri seviyeyi yakalamıştı. Fakat Türkiye'de teknoloji yetersizdi. Bunun yanı sıra Avrupa'nın Osmanlı borçlarının yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nden istemesi ve bununla ilgili olarak Duyun-u Umumiye idaresinin devam etmesi sanayileşmeyi baltalamıştır. Daha sonra 1929-1930 Dünya Ekonomik Buhranı baş göstermiş bu da Türk Ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Sonuçta yönetim kamu kesimi ağırlıklı bir sanayileşme hareketini ülke içerisinde uygulamaya çalışmıştır. Bunun ilk meyvesi kamu iktisadi teşebbüsleri olmuştur. Böylece ekonomide karma ekonomik modele geçilerek bununla ilgili beş yıllık sanayi planları hazırlanmıştır. Ülke içerisinde kamunun ön ayak yatırımlara

ağırlık verilmiştir. Devlet bundan böyle ithal ikameci bir politika izlemeye başladı. 1927 yılından sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin gümrüklere hâkim olması ülke içinde iktisat politikası uygulamaları Atatürk döneminde başarılı olmuştur. 1923'ler de kişi başına gayrisafî millî hasıla 76 TL iken 1930'da 109 TL ye ulaşmış ve toplam gayrisafî millî hasıla ise 1938 yılına kadar ortalama %5.4 oranında artarak ekonomiye ivme kazandırılmıştır. II. Dünya savaşına kadar olan dönemde ekonomi günün şartlarına uygun hale getirilmiş ve toplumda da sosyo-kültürel değişimler yaşanarak Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomisi istenilen duruma getirilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aksu,L.,(2006),Atatürk Dönemi Para ve Kambiyo Politikası, Türk Dünyası Araştırmaları,Sayı:160 Ocak-Şubat s.111-132
- Armaoğlu, H.F. (1964),Siyasi Tarih, Ayyıldız Matbaası, Ankara, s.345-351.
- Avcıoğlu, D. , (1969), Türkiye'nin Düzeni Ankara, s.30
- Bakkal, Süreyya (2018) Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye'nin Dış Ticaret Dengesi, Journal Of Social And Humanities Sciences Research, Kahramanmaraş Vol:5 / Issue:18 pp.486-492
- Başar A. H.(1981), Atatürk ile Üç Ay, İkinci Baskı, Ankara, s.83-88.
- Beyarslan,A.,(1982),Atatürk Döneminde Planlı Ekonomi, Atatürk Döneminin Sosyo Ekonomik Sorunları, Kayseri Üniversitesi Atatürk Araştırmaları Enstitüsü Yayınları,No:1,Ankara,s.35-42
- Bilgişin Şevket, Türk İnkılabında Devletçilik ve Ticaret Serbestisi, C.H.P. Kongreleri Serisi(1939), Kitap 8, Ankara, s.4.
- Boratav,K.,(1998),Türkiye İktisat Tarihi,1908-1985 ,Gerçek Yayınevi,6.Baskı,İstanbul,s.32
- Bulutoğlu K.(1978), Türk Vergi Sistemi İstanbul, s.51.
- Cillov, Haluk,(1972),Türkiye Ekonomisi, İstanbul, s.324
- Çavdar Tefvik,1913-15 Sanayi Sayımı, s.162-163
- Çoşkun A., (2003), Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Ekonomisi, Atatürkçü Düşünce Dergisi, Sayı 4 s.72-77.
- Die, Türkiye'de toplumsal ve ekonomik gelişmenin 50 yılı, Ankara, 1973, s.148.
- Earle, E. M. (1972),Bağdat Demiryolu savaşı, İstanbul, s.115).
- Egesoy M.(1962), Cumhuriyet Devrinde Vasıtasız Vergiler, Ankara, s.6.
- Eldem Vedat, Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik, İsa Matbaası, Ankara,1970,s.18.
- Elden Vedat,(1975) Cihan Harbinin ve İstiklal Savaşının Ekonomik Sorunları, Türkiye İktisat Tarihi Semineri, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayını, s.373.
- Ergin O, (1942)Türkiye Maarif Tarihi, c.4,meşrutiyet devri mektepleri, İstanbul, s.1118-1119
- Erikan Celal,(1974) Atatürkçülük, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını no:151 Ankara s.12).
- Eroğlu, H.(1982),Türk İnkılap Tarihi İstanbul M. E. Basımevi, s,49
- Evren A. C.(1978), Tanzimat, İslam Ansiklopedisi c.2 s.708).
- Hamitoğulları Beşir,(1982) Atatürk Devletçiliği ve Ekonomik Bağımsızlığı, Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi, A.Ü. SBF. Yay.No:513,Ankara,s.112-113.
- Hiç,M.,(1998),Atatürk ve Ekonomik Rejim, Devletçilikten Günümüzde Piyasa Ekonomisine, Yeni Türkiye Dergisi,1998,Sayı:23-24, Cumhuriyet Özel Sayısı V,s.3285-3292
- İ.İ.T.İ.A. Türk Ekonomisinin 50 Yılı, İstanbul 1974,s.277-280.

- İncekara Ahmet, Türkiye’de Sanayileşme Politikaları Ve İhracata Yönelik Stratejiye Geçiş, İ.Ü. İktisat fakültesi yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul, 1985.,s.246.
- İncekara Ahmet” Türkiye Ekonomisi 1990 Bekleyişler Öneriler” , Giresun Aylık İnceleme, Araştırma, Ekonomi, Tanıtım, Kültür ve Sanat Dergisi, 28 Mayıs 1990,İstanbul, Sayı 4,s.9.
- Kantar, Gökmen (2016) TBMM Açılış Konuşmalarında Politik Dil Kullanımı: Ahmet Necdet Sezer ve Abdullah Gül’ün Siyasal Söylemlerinin İçerik Analizi, Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi ArşivCilt 4, Sayı 1, İstanbul
- Kantar, Gökmen (2008) Yabancı sermayenin serbest dolaşımı ve AB Türkiye ilişkileri Free movemenet of foreign invesment capital and relations between Turkey and European Union, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Kazgan H., (1981) , Cumhuriyet Dönemin de Türk İmalat Sanayi İ.T.Ü. Cumhuriyet Dönemin de Türk Sanayinin Gelişmesi sempozyumu 23 26 Kasım s.3
- Kepekçi Yılmaz, Gelişimi Üretim Yapısı ve sorunlarıyla Türkiye Ekonomisi, 3.Baskı, Teori Yay., Ankara, 1987, s.92.
- Kepekçi Yılmaz, Türkiye Ekonomisi, Ankara 1983, Sevinç Matbaası s.17.
- Kruger A.O. ,(1974), Foreign Trade Regimes and Economic Development: Turkey, National Bureau OF Economic Research , New York, s.5
- Kütükoğlu M(1974), Osmanlı İngiliz İktisadi Münasebetleri,(1530-1538),Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayını,Ankara 1974 s.75).
- Kütükoğlu M,(1976), Osmanlı İngiliz İktisadi Münasebetleri, c.II,1838-1850,İstanbul ,İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını No:1997,s.3).
- Kütükoğlu M. ,(1974), Osmanlı İngiliz İktisadi Münasebetleri, 2. Cilt , Ankara , s.65
- Ökçün A.G., (1981), Türkiye İktisat Kongresi A.Ü. , SBF. Yayını: 471,Ankara, s.389-435.
- Ökçün G. (1968) Türkiye iktisat kongresi, İzmir 1923 Haberler, Belgeler, Yorumlar, Ankara Üniversitesi Yay. Ankara, 1968 s 36-38.
- Ökçün Gündüz,(1970) Osmanlı Sanayi 1913-1915 Yılları Sanayi İstatistiki, A.Ü.S.B.F.Yay.,Ankara,s.24.
- Önder İ.(1974), Türkiye’de Kamu harcamalarının Seyri, 1927-1967,İstanbul, 1974, s.85-86.
- Paçacı C. (1998), Cumhuriyet Döneminde Türk Bankacılık Sektörü, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı 23-24 Cumhuriyet Özel Sayısı V, s.3398-3406.
- Pamuk, Şevket, Osmanlı imparatorluğunda Yabancı sermaye, sektörlere ve sermayeyi ihraç eden ülkelere göre dağılım, 1854-1914, ODTÜ gelişme dergisi, Türkiye iktisat tarihi üzerine araştırmalar, Özel sayı, s.136
- Parasız,İ.,1998 Türkiye Ekonomisi,1923’den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları, Ezgi Kitapevi Yayınları,Bursa,s.3
- Sarç Ö.C. ,(1983) , Atatürk Döneminde Türkiye ekonomisi ve İktisat Politikaları, Çağdaş Düşünce Işığında Atatürk, Nejat Ezzacıbaşı Vakfı, İstanbul s.345
- Sarç Ö. C.,(1940) Tanzimat ve Sanayimiz, Tanzimat Cilt 1 Ankara 1940 s.433).
- Semiz Y.(1988), Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, c.4,sayı 12 eylül 1988,s.738.”Atatürk’ün İktisadi politikası”.
- Serin Nejd,et,(1963) Türkiye’nin Sanayileşmesi, A.Ü.S.B.F.Yay. Ankara,s.103.
- Sungu İhsan, (1940)Tanzimat ve Yeni Osmanlılar Ankara 1940 s:287).

- Tezel,s.Yahya, Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950) Yurt Yayınları, Ankara,1986,s.91
- Tezel.S.Y.,(1986), Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi,1923-1950 Ankara s.64).
- Toprak Zafer,(1982), Türkiye’de Milli İktisat (1908-1918), Yurt Yay.Ankara, 1982, s.189-192
- Türkiye de tahsilin bugünkü durumu ve ana meseleleri hakkında rapor, birinci maarif şurası yay.Ankara,1939, s.22
- Türkkan E,(1982) Atatürk Devrimleri ve Yeni Türkiye’de ,İktisadi Gelişmenin Sosyo-Kültürel Sorunları, Atatürk ve Kültür Ankara, s:59-68).
- Uras T.G.,(1979) , Türkiye’de Yabancı sermaye yatırımları , İktisadi Yay. LTD. İstanbul s.99
- Uzunçarşılı, İ.H. ,(1951), Osmanlı Tarihi c.3, Ankara, s.81
- Yaşa M.(1966), Devletin Sermaye Terakümünü Tanzimi Ve Sanayide Direkt Devlet yatırımları, İktisadi Meselelerimiz, İstanbul 1966,s.20-26,
- Yaşa M.,(1980),Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978 Akbank Yay., İstanbul s. 600-645.
- Yavi,E.,(2001),Batırılan Bir Ülke Nasıl Kurtarılır? Günümüz Türkiye’sine Kıssadan Hisseler, Yazıcı Yayınevi, İzmir, s.282-283
- Yinanç, Abdullah ve Sönmez, Kamil (2016) Türkiye’de Kentsel Altyapı Sistemlerinin Planlanması, Yönetilmesi ve İşletilmesinde Karşılaşılan Sorunlar Ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri, NKÜ Sosyal Bilimler Metinleri, Tekirdağ
- Zorakol A. (1982)1929-1930 dünya Ekonomik Krizi Karşısında Türk Ekonomisi ve Alınan Krizle Mücadele Tedbirleri, Atatürk Dönemi Politikası ve Türkiye’nin Ekonomik Gelişmesi, A.Ü.SBF.Yay.No:513,Ankara,s.91.